

Wat wij wel en wat wij niet geloven¹

Het stuk dat u hier afgedrukt vindt is een vorm van belijdenis zoals die onder de druk en de dreiging van de totaalstaat is gewekt in de harten van vele christenmensen. Zij die zich geen christenen durven of willen noemen hebben de laatste tijd toch ook wel een vermoeden dat grondelementen van het christelijk geloof in het geding zijn, maar welke eigenlijk? Een antwoord daarop hangt af van ons inzicht zowel in het wezen van de totaalstaat als van een Christus-belijdende kerkgemeenschap. In het volgende wordt *positief* en onmiddellijk gezegd waarom het gaat en waarom het al méér gaan zal, daarnaast staat dan als noodzakelijke *keerzijde* wat verworpen móet worden. Mogelijk zullen ‘onkerkelijke’ mensen dit alles niet onmiddellijk verstaan en zeker moeilijk direct kunnen waarderen. Maar belangrijk zou het reeds zijn voor ons hele volk als er een vermoeden rees bij de lezers van dit stuk, een vermoeden dat werkelijk allerlaatste en allereenvoudigste waarheden óf beleden moeten worden óf verworpen moeten worden. Wij hopen dat door de uiteenzetting: “wat wij *wel* en wat wij *niet* geloven” de ogen van velen opengaan, zo niet voor de heerlijkheid van het geloof, dan toch voor de betekenis en de consequentie van het geloof en van de doorslaande kracht ervan in de praktische vragen hoe recht, vrijheid, menselijkheid, de rechte staat, de eer en de waardigheid van de enkeling kunnen worden verdedigd, gerechtvaardigd en hopelijk bewaard of herwonnen voor ons en onze kinderen en het herstelde vaderland.

I

Wij geloven en belijden dat God, Zijn heilige wil en Zijn barmhartige liefde alleen gekend wordt in *Jezus Christus*, die tot verzoening en tot verlossing van de wereld verschenen is. Hij heeft gezegd: Ik ben de weg, de waarheid en het leven, niemand komt tot de Vader dan door Mij [Joh. 14: 6].

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als verderfelijke dwaling dat er enige rechte kennis van God, van Zijn wil of bedoeling zou kunnen zijn buiten de openbaring in Christus om, die de Heilige Schrift ons betuigt. Wij geloven niet dat de God die wij belijden gekend zou kunnen worden uit de natuur, uit de geschiedenis, resp. het tegenwoordige wereldgebeuren, of uit de inspraak van het geweten. Wij geloven *niet* dat de stem van het bloed de stem is van onze God. Want wij geloven dat onze God zich eens en vooral heeft bekendgemaakt in Zijn Woord, dat is in Zijn Zoon, Jezus Christus, onze Heer. *Alléén in de stem van deze onze goede Herder herkennen wij de stem van onze God.*

¹ Tekst van een in 1941 opgesteld en uitgegeven illegaal geschrift, met wortels in een vooroorlogse, vanuit de Lunterse Kring door o.a. dr. J. Koopmans opgestelde tekst, die ook wel *Amersfoortse stellingen* heet. Het geschrift leunt op de beroemde *Barmer Thesen*, opgesteld door Karl Barth in 1934, maar zet ook andere accenten en is meer uitgesproken politiek van toon, bijvoorbeeld waar het gaat om antisemitisme en jodenvervolging. Over het auteurschap van de tekst van 1941 is onduidelijkheid, al zullen Koopmans zelf, ds. K.H. Kroon en Miskotte erbij betrokken zijn geweest. Aldus H.C. Touw: *Het verzet der Hervormde Kerk II*. 's-Gravenhage: Boekencentrum 1946, 227. Veel andere bronnen zeggen hem dat na, ook de meer recente als het proefschrift van C.C. (Niels) den Hertog: *Het spreken van de kerk in de theologie van dr. J. Koopmans*. Utrecht: KokBoekencentrum 2018, 71. De hier weergegeven tekst stamt uit Touw, *a.w.*, 227-232. Spelling en interpunctie zijn aangepast. Verwijzingen naar Bijbelplaatsen zijn in de tekst tussen vierkante haken weergegeven.

II

Wij geloven en belijden dat de God en Vader van onze Here Jezus Christus in Zijn wijsheid, liefde en goedheid alle dingen heeft *geschapen*. Al wat is, is Zijn eigendom. En wij, Zijn schepselen, zijn Hem verantwoording verschuldigd voor het leven dat Hij ons door Zijn liefde heeft gegeven.

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als dodelijke dwaling, dat iets geschapens in de plaats van de Schepper zou kunnen treden, hetzij mens of macht, gebeurtenis of ding. Wij geloven niet dat iets of iemand de eer zou kunnen ontvangen die wij alleen aan onze Schepper verschuldigd zijn. Maar wij houden het ervoor dat de rekenschap welke wij voor Hem moeten afleggen elke andere verantwoordelijkheid aan Hem ondergeschikte machten insluit, en aan Hem vijandige uitsluit.

III

Wij geloven en belijden dat onze God door Zijn geduldige *voorzienigheid* nog steeds alle dingen onderhoudt en ons, zondige mensenkinderen, dag in dag uit, jaar in jaar uit, eeuw in eeuw uit, verdraagt krachtens de genade die Hij ons wil bewijzen. Wij geloven dat God in een wonderlijk en onbegrijpelijk geduld aan ons mensen op deze aarde de ruimte en de tijd laten wil om de openbaring van Zijn barmhartigheid te leren aanvaarden en beleven. En wij achten dat daarin de ware zegen van Zijn goedheid gelegen is.

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als dodelijke dwaling dat welslagen in dit aardse leven hetzelfde zou zijn als zegening van onze God en dat nederlaag een bewijs zou zijn van onze verwerping of gericht. De Heilige Schrift stelt ons voor ogen dat voorspoed in dit leven de natuurlijke mens stijft in zijn verzet tegen God, en een vloek kan zijn voor een mens of voor een volk. Wij geloven dat wij, hetzij in vóór- of in tegenspoed, het vertrouwen op onze Vader mogen bewaren, en dat wij nooit genoeg dankbaar kunnen zijn voor de gave van dit leven, die ons is gegeven om Christus te kennen, om Hem te dienen, en om voor Zijn Rijk ruimte te maken.

IV

Wij geloven en belijden dat God vanouds het *volk Israël* heeft uitverkoren om Zijn *openbaring* te ontvangen tot op de verschijning van Jezus, de uit dit volk geboren Messias, te bewaren en in de gehoorzaamheid aan Hem in de wereld te verkondigen. Het is een daad van Gods onbegrepen vrije genade waardoor Israël deze roeping heeft ontvangen, want op zichzelf was Israël niet beter, waardiger of geschikter dan de andere volkeren. Maar aan dit volk heeft de Here Zijn Woord toebetrouwd, zodat wie tot God komt “bij Israël wordt ingelijfd”.²

Daarom geloven wij dat wie zich tégen Israël stelt zich ook verzet tegen de God van Israël. Want wel is Israël ongehoorzaam geweest en heeft het wonder van zijn roeping veracht toen het de Here der Heerlijkheid gekruisigd heeft. En wel heeft God toen voor een tijd en voor een deel een verharding over Israël gelegd, maar in deze zaak tussen God en dit volk mag niemand zich eigenmachtig en hovaardig mengen. Allen die niet uit Israël zijn moeten

² Zie Psalm 87: 4 (1773).

veeleer in Israël het teken zien van de vrijmachtige goddelijke verkiezing én het teken van de algemeen menselijke ongehoorzaamheid. En allen die uit Israël zijn zullen hun bestemming vinden, als zij zich tot de Messias bekeren, dan zal vervuld worden wat de apostel zegt: “indien de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, zó zal geheel Israël zalig worden” [Rom. 11: 25v.].

Daarom houden wij het antisemitisme voor iets veel ernstigers dan een onmenselijke rassenideologie. *Wij houden het voor een van de hardnekkigste en dodelijkste vormen van verzet tegen de heilige en barmhartige God, wiens Naam wij belijden.*

V

Wij geloven en belijden dat ten tijde door God bestemd uit het volk Israël is geboren de Redder van de wereld, de Verlosser van Israël en de heidenen, *Jezus Christus, God en mens, Gods en Maria's Zoon*. Wij geloven dat Hij voor ons en in onze plaats het oordeel van God over onze zonde heeft gedragen, en dat wij in Hem vergeving en gerechtigheid voor God hebben ontvangen. Hij die in zich God en mens verenigt heeft Gods toorn tegen de zonde op zich genomen en Gods vrijspraak voor ons verworven en zo de eeuwige liefde aan ons geopenbaard en heeft uit onze harten de vijandschap tegen God weggenomen en ons in Zijn gemeenschap gebracht. Door Zijn dood en opstanding heeft hij ons in Zijn eigendom gekocht. Nu is Hij onze Heer, en niet alleen ónze Heer, maar de Heer van alle volken, want Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. [Mt. 28: 18] Hij is het wie het toekomt eenmaal alle mensen te oordelen naar Zijn Evangelie.

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als dodelijke afgoderij, die de gruwelijkste tirannie ten gevolge heeft, dat iets of iemand anders in totale zin ‘heer’ over ons zou kunnen zijn of totale ‘macht’ over ons zou mogen hebben. *Naar lichaam en ziel, dus werkelijk ‘totaal’ zijn wij het eigendom van Jezus Christus*. Wij geloven dan ook niet dat de heerschappij van deze gevolmachtigde Heer alleen over de ziel zich zou uitstrekken, zodat een ándere instantie (de staat of het volk of een leider) een volstrekt recht op het lichaam zou kunnen laten gelden. De gehoorzaamheid aan onze Heiland Jezus Christus gaat voor en boven elke andere gehoorzaamheid, ook voor en boven elke andere rechtmatige gehoorzaamheid (met name aan ouders en overheden).

VI

Wij geloven en belijden dat God de Vader en de Zoon *de Heilige Geest* hebben uitgestort op mensen die ‘vlees’ zijn. Door die Geest worden wij uit ons ongeloof bevrijd tot het geloof, uit de ongehoorzaamheid geheiligd tot de gehoorzaamheid, uit de afgodendienst opnieuw geroepen tot de verheerlijking van God. De Geest van God doet ons het Evangelie van de genade verstaan tot ons behoud, verenigt ons met Christus onze Heiland, en sterkt ons tot de gehoorzaamheid van het geloof. Zonder die Geest, de Geest van Christus, zijn wij onmachtig tot éinig goed en steeds geneigd ons tegen God en Zijn Woord te verzetten. Maar de Heilige Geest bewaart ons in Zijn ontferming bij het Woord, waarin ons leven en onze gerechtigheid is en leidt ons door dit aardse leven, tot op de dag van de verschijning van onze Heiland in zijn wederkomst.

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als dodelijke dwaling dat er buiten de uitstorting van de Geest van Christus enig verstaan van het heil en een waarachtige heiliging te vinden

wezen zou. Wij geloven niet dat er een *waarlijk* nieuwe geest in een volk kan geboren worden zonder de werking van de Heilige Geest. Wij geloven niet dat er van de wedergeboorte van het Nederlandse volk gesproken mag worden als het gaat om de invoering van een nieuwe ideologie, die uiteraard alleen maar van Jezus Christus áfleiden kan. Want van de Heilige Geest, die ons doet wedergeboren worden tot het leven van gehoorzaamheid aan Christus, heeft de Heiland zelf gezegd dat die Geest van Hem getuigt en Hem verheerlijkt en het “uit het Zijne neemt” [naar Joh. 16: 15].

VII

Wij geloven en belijden dat Jezus Christus uit de gehele mensheid *Zijn Kerk* samenroept om in de wereld van Hem te getuigen door de prediking van het Evangelie. Dat is de gemeente van degenen die zelf de prediking van de vergeving van de zonden hebben gehoord en aangenomen en die nu gesteld zijn om in de wereld de boodschap van de vergeving te betuigen. Het is de gemeente van hen die de gehoorzaamheid aan Christus zoeken en die geroepen zijn om dezelfde gehoorzaamheid van allen te vragen. *Want de Heer van de Kerk is de Heer van de wereld. Zijn Evangelie geldt allen die op de aarde wonen.*

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als allerschadelijkste dwaling dat iets of iemand de Kerk in de weg mag treden, wanneer zij aan allen de vergeving predikt en van allen de gehoorzaamheid aan Christus vraagt. *Wij geloven niet dat het iemand, wie ook ter wereld, toekomt aan de vrijheid van de Evangelieprediking grenzen te stellen of de vrijheid tot gehoorzaamheid in te perken.* Wij geloven niet dat *binnen de Kerk* van Jezus Christus enig onderscheid van rassen mag worden in rekening gebracht, omdat de Heer van de Kerk en de wereld opdracht heeft gegeven het Evangelie te prediken aan alle volkeren, en hen te dopen in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest.

VIII

Wij geloven en belijden dat het recht dat God op ons heeft en de genade die Hij ons wil bewijzen ons het allereerst wordt betuigd en verzegeld door de *Heilige Doop*. Daarin wordt ons de vergeving van de zonden gepredikt en beloofd, reeds vóórdat wij zelf weten dat wij die nodig hebben. Gods genade is onze zonde vóórgekomen en onze bestemming tot het eeuwig koninkrijk wordt ons aldus van het eerste begin van ons leven aangewezen. Zo weten wij ons in dit leven en uit dit leven geroepen tot het leven in de genade en tot de dienst van God.

Daarom geloven wij niet dat het iemand of iets anders toekomt een mensenkind vóór zijn mondigheid op te eisen. God is de enige die een volstrekt recht op ons heeft en die dan ook vóórdat wij tot een verstand gekomen zijn Zijn beslag op ons kan leggen. Daarom menen wij dat politieke organisaties of partijen die kinderen in hun wereldbeschouwingspropaganda betrekken tekort doen aan het uitsluitend recht van God. De *verantwoordelijkheid* voor de opvoeding van de kinderen ligt allereerst bij de ouders die hun kind tot de Doop hebben gebracht, zij ligt voorts bij de *Kerk* van Jezus Christus tot Wie immers ook de kinderkens zijn geroepen.

IX

Wij geloven en belijden dat Jezus Christus het *Heilig Avondmaal* heeft ingesteld, opdat

daaromheen zich Zijn gemeente zou verzamelen tot de belijdende gedachtenis van Zijn dood en opstanding. Daar belijden wij onszelf als zondaren, die van vergeving leven moeten. Daar belijden wij onszelf als begenadigden, die het heil vinden in het kruis van onze Heiland. Want daar belijden wij Hem die zich voor ons en aan ons heeft gegeven. Zo wordt de gemeente ook waarlijk veréénigd door één geloof en één belijdenis verbonden tot waarachtige broederlijke liefde. Waar wij het sacrament dankend vieren als het teken en zegel van de Goddelijke liefde ons betoond, daar worden wij gewekt tot de liefde voor elkander en voor allen.

Daarom geloven wij niet, maar houden voor een van de verderfelijste verleidingen van onze tijd dat het te verontschuldigen zou zijn als wij ons laten meeslepen door overigens begrijpelijke gevoelens van haat, die dreigen ons te machtig te worden. Wij moeten onze gevoelens gevangen geven in de gehoorzaamheid van Jezus Christus. Hij heeft ons als onwaardigen liefgehad en is voor ons als zondaren gestorven. In de navolging van Hem worden wij geroepen onze vijanden lief te hebben. De grote zaak van het recht in de samenleving wordt door een wettige overheid voorgestaan. Zij wordt door onbeheerste en ongeordende uitingen van haat en wraak niet gediend.

X

Wij geloven dat het menselijk geslacht “uit éénen bloede” [Hand. 17: 26] is geschapen, maar door het oordeel over de hoogmoed van de mensen de *eenheid van de menselijke samenleving* is gebroken in een menigte van verschillende volkeren, die hoewel ze bij elkaar behoren van elkander zijn vervreemd (Gen. 11). Toch is ons door het Goddelijk geduld nog de mogelijkheid tot een zeker samenleven op deze aarde overgelaten. Wij behoren tot een volk waarmee wij zijn verbonden door de verwantschap in herkomst, taal, cultuur en een gemeenschappelijke geschiedenis. De zegen daarvan mogen wij ontvangen als een gave van Gods voorzienige goedheid, die niet heeft gewild dat wij geheel alleen, onbeschermd en rechteloos op de wereld zouden zijn.

Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als een van de ernstigste dwalingen van deze tijd dat ieder volk een aparte gedachte van God zou vertegenwoordigen en dat Christus' Geest in elk volk een eigen gestalte zou willen aannemen. Wij verwerpen als antichristelijke leer dat alle dingen aan het welzijn van het volk ondergeschikt gemaakt moeten worden. En wanneer men leert dat het belang van het volk uitmaken moet wat recht en onrecht is, dan houden wij dat voor de vernietiging van alle recht en de sanctie op ieder onrecht, en daarom voor de volkomen omkering van hetgeen God bedoeld heeft, toen Hij ons de mogelijkheid tot samenleven in het volksverband geschonken en gelaten heeft.

XI

Wij geloven dat God aan de *overheid* opdracht heeft gegeven de orde in het leven van een volk te bewaren, het recht en de rechtszekerheid te waarborgen, de bozen te bestraffen en de goeden te beschermen. Wij geloven dat de overheid van de onderdanen gehoorzaamheid mag verlangen in alle dingen *die recht en billijk zijn*, en dat omgekeerd de onderdanen van de overheid mogen *verwachten* dat zij *waarlijk recht* zal doen naar de opdracht die haar is gegeven. Wij geloven dat ook de overheid op haar beurt onderdaan is, namelijk van de Heer van alle dingen: Jezus Christus, bij wiens gratie zij regeert. Wij geloven dat ook de overheid

aan Hem rekenschap verschuldigd is, en dat het daarom ook de gehoorzaamheid aan Christus voor de onderdaan in bepaalde gevallen kan betekenen ongehoorzaamheid aan de overheid. Want men moet God meer gehoorzaam zijn dan de mensen [Hand. 5: 29]. Daarom geloven wij niet, maar verwerpen als dodelijke dwaling, waardoor tallozen van de Here Jezus Christus zouden kunnen vervreemden, dat de overheid ooit een absolute macht over de onderdanen hebben zou. Wij geloven niet dat de overheid macht of bevoegdheid heeft dingen te verordenen die met de geboden van Christus, de Heer van de wereld, in strijd komen. Wij geloven dat in zulke gevallen de overheid niet alleen maar de grens van haar opdracht overschrijdt, maar zelfs in haar tegendeel, in anarchistische tirannie verkeert. *De ongehoorzaamheid aan zulk een overheid in die dingen die het Woord van God ons verbiedt, is een verheerlijking van Hem die wij voor alle dingen gehoorzaamheid schuldig zijn. De christenen aanvaarden dan het lijden omwille van het Evangelie.*

XII

Wij geloven en belijden te verwachten het *Koninkrijk van God*, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont [2 Petr. 3: 13]. Wij geloven dat dit Koninkrijk in Jezus Christus gekomen is, maar nu nog verborgen is en dat het pas openbaar worden zal wanneer Hij wederkomen zal in heerlijkheid om te oordelen de levenden en de doden.³ Wij geloven dat wij in dit korte aardse leven – “'t sal hier haast zijn gedaen”⁴ – de praktische consequenties van deze verwachting moeten aanvaarden, door dagelijks te trachten naar de gerechtigheid die wij in het komende Koninkrijk tegemoetzien. Want onze Here Jezus Christus heeft gezegd: Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid, en al het andere zal U toevallen [Mt. 6: 33].

Daarom geloven wij niet dat enig ander rijk ons op de weg naar het eeuwig koninkrijk mag trachten te hinderen de gerechtigheid en de gehoorzaamheid te zoeken. Wij verwerpen als dodelijke dwaling dat het *Koninkrijk van God* alleen maar de ziel en de eeuwigheid raken zou, en dat welk ander rijk ook ons in beslag zou mogen nemen voor dit aardse leven. Want hoe zouden wij eenmaal voor de rechterstoel van Christus een gerechtigheid mogen verwachten die wij hier op aarde niet hebben gezocht?

Wij geloven en belijden dat de toekomst is in de hand van Jezus Christus. Wij verwachten de dag waarop Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Dan komt Hij Zijn arm en ellendig volk te hulp, en Hij zal rechtvaardigen allen die geen andere gerechtigheid hebben dan Hem, de Here onze gerechtigheid. *Op die dag zal het gezien worden dat de zaak van de christelijke gemeente, hoewel het mogelijk schijnt haar op deze aarde bijna te vernietigen, de rechtvaardige en heilige zaak van de Zoon van God zelf is.* Daarom geloven wij naar het apostolisch woord dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarderen tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden [Rom. 8: 18]. Dan zal het Koninkrijk van God gekomen zijn, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde waarin gerechtigheid woont. Alle ongerechtigheid zal uiteindelijk en volkomen worden overwonnen en uit alle geslacht en taal en volk en natie zullen wij komen tot de lofprijzing van God.

³ Naar de Apostolische Geloofsbelijdenis.

⁴ Slotregel van couplet 14 van het Wilhelmus. Gezang 306 (1938), gezang 708 Liedboek (2013).

Wij geloven en belijden⁵

Het Getuigenisgeschrift van Gemeenteopbouw

I

Wij geloven en belijden dat de kerk leeft van het Woord van God, Jezus Christus, gelijk de Heilige Schrift van Hem getuigt. Wat er geschreven is dat is geschreven opdat wij, gelovende, het leven zouden hebben in Zijn Naam (Joh. 20 : 31).

Op Hem te vertrouwen en Hem te gehoorzamen in voor- en tegenspoed, in leven en in sterven, in ons lijden en in ons werken is het waarachtige christelijke belijden, is de zuivere christelijke belijdenis.

II

Wij geloven en belijden dat Jezus Christus gekomen is om zondaren te *ontrukken* aan het verderf en zalig te maken in *Zichzelf*. In deze komst en verschijning, in dit leven en werk van Christus, kennen wij God en prijzen Zijn heilig voornemen Zich aan ons te openbaren. Dit gebeuren is voor de kerk het éne, goddelijke heil, waarin alle andere heil dat wij verwachten mogen besloten ligt, van dit éne heil zingt zij in haar liturgie en daarvan getuigt zij in de wereld. Alle *waarachtige* kennis van God ontspringt aan de kennis van Zijn verzoenend handelen (2 Kor. 5: 18).

Wij ontkennen daarom dat de kerk in haar verkondiging en al haar verdere arbeid zou kunnen of mogen rekenen met⁶ een Godskennis die buiten deze openbaring om zou verkregen zijn en vermeent in zichzelf geldig te wezen. “Niemand kent den Zoon dan de Vader en niemand kent den Vader dan de Zoon en hij, aan wien de Zoon het wil openbaren” (Mt. 11: 27).

III

Wij geloven en belijden dat Jezus Christus ons gegeven is om ons de wil van God over en voor ons menselijk leven op aarde te verklaren en op het hart te binden. Wat als heilswaarheid gelden zal, moet door Hem krachtens zijn *profetisch* ambt gewaarmerkt zijn. Maar ook wat het goede leven, het rechte handelen is, moeten wij van Hem steeds weer en telkens dieper leren. Misverstand met al zijn gevolgen treedt in wanneer wij Zijn leer en voorbeeld scheiden van Zijn priesterlijk werk en van Zijn koninklijke macht. Het getuigenis van Jezus zelf is de geest van de profetie (Opb. 19: 10). Hij zelf, die onze rechtvaardiging en heiliging is, werd ons ook tot wijsheid (1 Kor. 1: 30).

IV

Wij geloven en belijden dat Jezus Christus gesteld is tot “Overste van de koningen der aarde” (Opb. 1: 5). **Ons is gezegd en wij hebben het gehoord met vreugde dat** Hem is gegeven alle

⁵ Tekst van de Werkgroep ‘Kerk- en Gemeenteopbouw’ van de Nederlandse Hervormde Kerk, ook wel ‘Doornse thesen’ geheten, omdat de tekst geconcipieerd werd op een conferentie in het Maarten Maartenshuis in Doorn, najaar 1942. De tekst werd landelijk verspreid in 1943 en verscheen in diverse kerkbladen, zoals in *Hervormd Weekblad De Gereformeerde Kerk* (11 november 1943) en *De heraut voor de Gereformeerde Kerken in Nederland* (12 december 1943). De tekst in zwart is die van 1943, de (geringe) redactionele ingrepen van na de oorlog zijn in **blauw**. De tekst is gepubliceerd in *Documenten der Nederlandsche Hervormde Kerk, 1945-1955*, 's-Gravenhage: Boekencentrum z.j. (1955), 470v. met het oorspronkelijke commentaar van H. Berkhof, 471-496. Volgens de bronteksten is Miskotte de opsteller van de thesen zelf.

⁶ Tekst 1955: ‘**bouwen op**’

macht in hemel en op aarde (Mt. 28: 18). Daarom erkennen wij als roeping van de kerk⁷ het koningschap van Christus over *heel het leven* uit te roepen en ten overstaan van de wereld te verkondigen dat geen gebied van het menselijk bestaan zich straffeloos kan onttrekken aan de greep van Zijn geweldige en lieflijke⁸ Majesteit.

De staat als rechtsorde en de maatschappij als levensorde⁹ bestaan in feite niet zonder Christus' heerschappij en zij kunnen niet gevrijwaard worden voor totale *verwildering* zonder de erkenning van Zijn koninklijke rechten, die gegrond zijn in Zijn priesterlijke zelfofferande en zich doen gelden in Zijn profetisch Woord. Zijn heerschappij is het tegendeel van alle tirannie. Hij bevrijdt uit alle gebondenheden in de godloze formaties van deze wereld. Hij roept ons als vrijgekochten tot vrije, dankbare dienst aan Zijn broeders die in deze wereld zijn.

V

Wij geloven en belijden dat de van God vervreemde *mensheid* door Zijn *geduld gedragen* en door Zijn voorzienigheid geleid wordt, opdat haar ruimte en tijd zou gelaten zijn om Jezus Christus te ontmoeten, in Zijn volbrachte werk te geloven, alle góden af te zweren en te leren van de gaven van Zijn genade te leven (2 Petr. 3: 9).

Indien het tot zulk een wedergeboorte en bekering, tot geloof en gehoorzaamheid komt, stamt dit op generlei wijze uit het menselijk streven of het religieus verlangen, maar hebben wij daarin te eren het werk van de Heilige Geest.

VI

Wij geloven en belijden dat de *kerk*, de vergadering van de gelovigen, in alle eeuwen en plaatsen, uit alle volken samengeroepen, in woord en sacrament Jezus Christus in haar midden heeft en Zijn *bijzondere tegenwoordigheid* door het geloof ervaart, waar zij zich ook moge bevinden en in welke omstandigheden zij ook moge verkeren en hoe zondig haar toestand ook moge zijn.

Deze éne, heilige, katholieke kerk erkennen wij *overal* waar, zij het onder een andere ordening, met een andere eredienst en afwijkende mening, een gemeente Hem *belijdt* als onze enige Priester, onze hoogste Profeet en onze eeuwige Koning en mitsdien leeft van Zijn troost en Zijn vermaning, van Zijn belofte en Zijn gebod, verwachtende Zijn wederkomst in heerlijkheid.

VII

Wij geloven en belijden te verwachten het Godsrijk van de voleinding, nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont (2 Petr. 3: 13). De kerk ziet dit Rijk in Christus aangebroken en op een *verborgen* wijze aanwezig en werkzaam in deze wereld. Nochtans ziet zij, opgeroepen tot de verwachting van de openbaring van Zijn heerlijkheid, met groot verlangen uit naar de toekomst waarin God verslinden zal het omwindsel voor het aangezicht waarmee alle volken omwonden zijn, wanneer de dood zal verslonden zijn in de overwinning en Hij alles zal zijn in allen (Jes. 25: 7v., Opb. 20: 3v., 1 Kor. 15: 28).

⁷ Tekst 1955: [dat de kerk geroepen is](#)

⁸ Tekst 1955: [liefderijke](#)

⁹ Tekst 1955: [als levend organisme](#)